

**แนวคิดการปรับตัวเชิงนิเวศในชุมชนเศรษฐกิจ
เขียว-น้ำเงินในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อการดำรงชีพ
อย่างยั่งยืน: การทบทวนในเชิงทฤษฎี**
The concept of the ecological adjustment in
the green-blue economic community in
the globalization for the sustainable livelihood:
The proposal review in the theory aspect

สิตางค์ เจริญวงศ์*

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง แนวคิดการปรับตัวเชิงนิเวศในชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงินในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน: ข้อเสนอในนัยยะเชิงทฤษฎี เป็นบทความที่พยายามนำเสนอแนวคิดเรื่องการปรับตัวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญที่จะนำมาใช้ชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน ที่เป็นชุมชนชายฝั่งทะเล มีลักษณะเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติทั้งบางบกและทะเล ในปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ได้นำพาระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม เข้าไปในชุมชนส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีพ จึงมีความจำเป็นอย่างยี่งที่จะต้องใช้นแนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาที่มองหาลู่ทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชุมชนซึ่งข้อเสนอจากงานเขียนในบทความนี้มุ่งเสนอแนวคิดในเรื่องของการปรับตัวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นการปรับตัวของชุมชน ที่อยู่บนฐานของความ

* อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
(A lecturer of Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat
University) Email: sitang23@gmail.com

ห่วงใยสิ่งแวดล้อม เน้นการทำงานจากล่างขึ้นบน การบริหารจัดการโดยชุมชน บนพื้นฐานของประชาธิปไตย จากหญ้า ผสมผสานกับหลักการแห่งความยั่งยืนของธรรมชาติ โดยมีข้อเสนอในการศึกษาชุมชนตามแนวคิด การปรับตัวในชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน เพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน คือ ค้นหาข้อมูล เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศของ เศรษฐกิจเขียว-น้ำเงินในระดับชุมชน สังเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ ระบบนิเวศ ที่ชุมชนได้รับผลกระทบและจะต้องทำการแก้ไข มองดูบริบททางการเมืองระดับรากหญ้าที่มีผลกระทบต่อการแก้ปัญหา ทำการวิเคราะห์วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่เชื่อมโยงกับวิถีการดำรงชีพของประชาชนในปัจจุบันวิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการโดยชุมชน ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน และนำเสนอแนวทางการปรับตัวของชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน ไปสู่การสร้างความมั่นคงทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของชุมชน

คำสำคัญ : ชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน, โลกาภิวัตน์, การปรับตัวเชิงนิเวศ

Abstract

The concept of the ecological adjustment in the green-blue economic community in the globalization for the sustainable livelihood: The proposal in the theory is the article that attempt to propose the ecological adjustment concept to use in the green-blue economic community where is the coastal community with the economic figure depending on the natural resources of both land and sea. The tide of globalization brings capitalism and consumerism to the community which effects to local livelihood. It is essential to use the concept and theory to studying new alternative way for community developing. This research focuses on the proposal of the of the ecological adjustment concept applying to the community adaptation base on the environmental concern by emphasizing the bottom works, management

by the community standing on the grassroots democracy, and blend of the principle for nature sustainability. The proposition of community study upon the concept of the ecological adjustment in the green-blue economic community in the globalization for the sustainable livelihood is to search the data relevant to the economic and ecology systems of the green-blue economic in the community level, synthesis the economic and ecological problems effected to the community together with their problem-solving processes, look at political aspect in the grassroots level which impacts to the problem-solving processes, analyze local culture and local culture and the local wisdom relating to people's way of life at the present, assess to the community management system as to correct the community economic issue, and present a guideline of the green-blue economic community adaptation plan to achieve the sustainable career.

Keywords: The Green-Blue Economic Community, Globalization, Ecological Adjustment

1. บทนำ

การนำเสนอมุมมองของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน ในการเขียนในครั้งนี้ผู้เขียนจะนำเสนอมุมมองและแนวคิดที่อยู่บนฐานของแนวคิดนิเวศเศรษฐศาสตร์ ที่มองว่า ความคิดแนวมาร์กซิสต์ที่ผ่านมาจำกัดวงแคบอยู่กับมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น ไม่ได้ก้าวข้ามไกลไปถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นการแก้ไขจุดอ่อนทางด้านนี้ ในระยะหลัง ๆ มาร์กซิสต์กลุ่มหนึ่งจึงได้หันมาให้ความสนใจแก่เรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Green Marxist หรือ Marxist ecologist) ซึ่งนับว่าเป็นการยกระดับการอภิปรายเข้าสู่มิติของ “Green Political Economy” (หรือ Ecological Marxism) แต่ก็ยังยึดติดกับปรัชญา

พื้นฐานของลัทธิมาร์กซ์ ซึ่งเป็นแนว Anthropocentric คือ ยึดถือผลประโยชน์ของมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2558)

ในงานเขียนชิ้นนี้จึงมุ่งเสนอมุมมองของทฤษฎีที่น่าเสนอทัศนะในทัศนะของความใส่ใจธรรมชาติ เนื่องจากการพัฒนาตามรูปแบบในปัจจุบันเป็นการพัฒนาที่มีจุดยืนอยู่บนการพัฒนาที่ใช้มนุษย์เป็นศูนย์กลางตามแนวคิดของระบบอุตสาหกรรมตะวันตกนั้นทำให้ แนวคิดเรื่องของการสร้างความยั่งยืนได้สูญหายไปอย่างสิ้นเชิง ระบบอุตสาหกรรมนิยมต้องการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและระบบธรรมชาติได้ถูกทำลาย เกิดความไม่ยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และในที่สุดก็เกิดผลกระทบที่ตามมาของความไม่มั่นคงทางการดำรงชีพ ตัวอย่างของการพัฒนาสังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ได้นำพาระบบทุนนิยมเข้ามาในชุมชนท้องถิ่น ระบบทุนนิยมนั้นก่อให้เกิดความผันผวนในชุมชนท้องถิ่นอย่างสูง เนื่องจากระบบทุนนิยมในชุมชนชนบทนำพาระบบตลาดเข้ามาในชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนเกษตรกรรมในอดีตหันมาผลิตและบริโภคในรูปแบบระบบตลาด การพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดความล่มสลายของชุมชนเกษตรกรรม จากการพัฒนาในสังคมเมือง ที่ความเป็นเมืองได้รุกคืบเข้ามาและทำให้ชุมชนรูปการผลิตแบบเกษตรกรรมได้สูญหายไป (เรืองวิทย์ ลิ้มประนาศ, 2546; ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2558; โฉฟาร ถิ่นบางเตียว, 2556)

ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นที่มีรูปแบบของเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน ที่อยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะ เป็นชุมชนที่ในอดีตใช้ชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเล โดยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังชีพอันได้แก่ การทำนา ทำประมง มีผลผลิตที่สามารถเลี้ยงชีพตนเองได้ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมและรับเอารูปแบบของเกษตรแบบอุตสาหกรรม การปลูกพืชเชิงเดี่ยว และการประมงแบบพาณิชย์เข้ามาในชุมชนจากนโยบายการพัฒนา และการรับเอาระบบทุนนิยมเข้ามาในชุมชนต่าง ๆ อย่างเต็มรูปแบบในช่วงทศวรรษที่ 2500 ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยเฉพาะชุมชนในภาคตะวันออกที่ถูกเชื่อมกับระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ จากการก่อสร้างถนน สุขุมวิทและสะพานข้ามแม่น้ำ บางปะกง ทำให้เกิดการขยายตัวของการผลิตเพื่อขาย

เกิดพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน (เรื่องวิทย์ ลิ้มประนาค, 2546; ประกาส ปันตบแต่ง, 2558; โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว, 2556)

ผลของการพัฒนาทำให้ชุมชนการประกอบอาชีพของประชาชนที่เป็นเกษตรกรที่เปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิม ทำให้ชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบปัญหาการผูกขาดเศรษฐกิจของราคาสินค้าไว้กับราคาตลาด จึงทำให้ต้องประสบปัญหาต้นทุนการผลิตที่มีราคาสูง เช่น ราคาน้ำปูน ค่ายา และน้ำมันที่ราคาแพง เกิดปัญหานี้ขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบ เช่น การตกเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สถานการณ์ เป็นหนี้ของชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้พัฒนาไปสู่ความรุนแรงคืออยู่ในภาวะความเสี่ยงที่จะต้องหลุดจากที่ดิน บางรายได้เข้าร่วมกับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เพื่อหวังจะให้รัฐบาลล้างหนี้ที่เกิดขึ้นมา (คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550: 6; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2556)

นอกจากนี้การพัฒนาในชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงินที่กำลังเผชิญที่สำคัญคือ ธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการที่กำลังขยายตัวเข้ามาในชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากการการปฏิรูปเพื่อฟื้นฟูสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยว ในสังคมไทย โดยจะอธิบายความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนี้ (อรวรรณ ศรีอุดม, 2543, หน้า 3)

1) ความเสียหายของเส้นทางรถไฟ ทำให้รัฐบาลเร่งการก่อสร้างถนนหลายเส้นทางแทนเส้นทางรถไฟ โดยเส้นทางหลัก ได้แก่ ถนนมิตรภาพสำหรับเดินทางไปภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถนนเพชรเกษมสำหรับเดินทางไปภาคใต้ และถนนสุขุมวิท (ถนนสายที่ 22) สำหรับการเดินทางไปภาคตะวันออก แต่ในช่วงทศวรรษที่ 2490 เกิดภาวะขาดแคลนน้ำมันอันเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลต้องประกาศจำกัดอัตราการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับผู้ใช้รถยนต์โดยให้ใช้คู่ปวงต่อเดือนไม่เกิน 120 ลิตร ทำให้ประชาชนในกรุงเทพฯ เริ่มสนใจสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพราะการคมนาคมสะดวก ระยะทางใกล้ไม่เปลืองน้ำมันเชื้อเพลิง อีกทั้งความได้เปรียบในเรื่องของสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงราคาถูกที่มีไว้บริการหลายแห่ง

2) การส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐซึ่งสืบเนื่องมาจากนโยบายรัฐของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกชนชั้นให้มีมาตรฐานด้านชีวิตความเป็นอยู่ โดยภาครัฐได้ทำการส่งเสริมการพักผ่อนหย่อนใจและการรักษาสุขภาพตามประกาศรัฐนิยม ฉบับที่ 11 ซึ่งสนับสนุนให้ประชาชนเดินทางท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้ร่างกายได้พักผ่อน และระบุว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน เห็นได้จากกรณีที่รัฐบาลจัดทำหนังสือ “ตามทางรถไฟ” เพื่อเป็นคู่มือเชิญชวนให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมทั้งการจัดนิทรรศการ “สยามรัฐพิพิธภัณฑ์” เพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวในประเทศไทย

การพัฒนาดังกล่าวนี้ทำให้ชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงินในภาคตะวันออกเกิดความไม่มั่นคงทางการดำรงชีพ รวมถึงความเสื่อมโทรมจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากปัญหาดังกล่าวในรูปแบบดังกล่าวผู้คนในชุมชนเศรษฐกิจเขียวน้ำเงินในภาคตะวันออกจึงต้องคิดเพื่อค้นหาวิธีการดำรงชีพอย่างยั่งยืน เนื่องจากการพัฒนาตามระบบทุนนิยมก่อให้เกิดความไม่ยั่งยืนกับชุมชนจึง ทำให้ผู้คนในชุมชนเศรษฐกิจเขียวน้ำเงินในภาคตะวันออก เริ่มสนใจ ที่จะค้นหาสาเหตุของปัญหากระทั่งนำไปสู่การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ กระทั่งเกิดการรวมตัวกันเพื่อค้นหาแนวทางการการแก้ไขปัญหาที่เข้าสู่ชุมชนไม่ว่าจะเป็น ปัญหาหนี้สิน ปัญหาความยากจน การทำลายระบบนิเวศของชุมชน ฯลฯ กระทั่งคนในชุมชนกลุ่มหนึ่งเสนอให้หันกลับมาใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนเผชิญอยู่ โดยหันกลับไปรื้อฟื้นวิถีชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและใช้ฐานของระบบเครือญาติที่ยังดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นภายในชุมชนเป็นฐานการพัฒนา ปัจจุบันชุมชนสามารถจัดการชุมชนตนเองในลักษณะของการพึ่งตนเอง โดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและจัดสวัสดิการในด้านต่าง ๆ ให้แก่คนในชุมชน รวมถึงความพยายามที่จะอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสมบัติของชุมชนเอาไว้ ตัวอย่างของกิจกรรมเหล่านี้เห็นได้จากการเกิดขึ้นของการจัดตั้งองค์กรการเงินและสวัสดิการสังคม การจัดการเศรษฐกิจในรูปแบบของเศรษฐกิจชุมชน การจัดตั้งกลุ่มเกษตรและสิ่งแวดล้อมหรือการจัดตั้งกลุ่ม

ทางด้านสังคม/วัฒนธรรมและสื่อชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการปรับตัวเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาในยุคปัจจุบัน ซึ่งชุมชนต่าง ๆ ได้นำมาใช้ในการปรับตัว (คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550: 6; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2556)

การพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีความจำเป็นอย่างยิ่งผู้คนในชุมชนท้องถิ่นหลายต่อหลายแห่งต้องปรับตัวเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาควบคู่กับการดำรงชีพอย่างยั่งยืนในชุมชน โดยการเปลี่ยนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น รวมถึงสร้างความยุติธรรมทางสังคมและลดความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างศักยภาพของเศรษฐกิจชุมชน สร้างความมั่นคงในชีวิตเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2558)

ดังนั้น การศึกษาการปรับตัวโดยการใช้แนวคิดเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำมาใช้ในชุมชนเกษตรกรรม ที่จะต้องเผชิญกับปัญหาของการพัฒนาจากระบบทุนนิยม และมีความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยในบทความนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอแนวคิดในการปรับตัวของชุมชนเศรษฐกิจเขียวน้ำเงิน และ ข้อเสนอในการศึกษาชุมชนตามแนวคิดการปรับตัวของเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน เพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนตามมุมมองของนิเวศเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความใส่ใจต่อธรรมชาติ เพื่อมุ่งหวังจะเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนทางการดำรงชีพ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

2. แนวคิดการปรับตัวเชิงนิเวศ

แนวคิดเรื่องการปรับตัวของชุมชนเชิงนิเวศ เป็นแนวคิดที่เชื่อมต่อระหว่างฐานคิดบนระบบนิเวศ (ecosystem based approach) กับการปรับตัวของชุมชน (Community based approach: CBA) แนวคิดทั้งสองจะตั้งอยู่บนฐานคิดของระบบนิเวศ จะมองเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ และการให้บริการทางนิเวศที่จะช่วยให้ผู้คนปรับตัวต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ใน

ขณะเดียวกันแนวคิดเรื่องการปรับตัวของชุมชน (CBA) ได้ถูกนิยามว่าเป็นเสมือนแนวคิดที่เน้นกระบวนการที่นำโดยชุมชน ที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน ทั้งในเรื่องของการให้ความสำคัญ ความต้องการ ความรู้ สมรรถภาพ กับพลังอำนาจของผู้คนในการวางแผนการปรับตัวและการรับมือของผู้คนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งแนวคิดทั้งสองในปัจจุบันนี้ยังเป็นแนวคิดที่แยกออกจากกัน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำการบูรณาการของ ฐานคิดบนระบบนิเวศกับการปรับตัวของชุมชน นั้นมีหลักการที่ต้องร่วมกันอภิปรายในการที่จะบูรณาการแนวคิดของทั้ง 2 แนวคิด ดังนี้ (Reid et al., 2013: 28-29)

- ผลลัพธ์ที่ได้ทำยสุดนั้นเป็นการมุ่งไปที่การทำให้ผู้คนสามารถรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงได้

- ฐานคิดบนระบบนิเวศกับการปรับตัวของชุมชน นั้นเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญและเป็นสิ่งที่จะต้องทำให้มันประสบความสำเร็จ

- ผลประโยชน์ร่วมที่ได้รับจากการบูรณาการแนวคิดของฐานคิดระบบนิเวศและการปรับตัวของชุมชนร่วมกันนั้นจะสามารถนำไปสู่ การขับเคลื่อน ความมั่นคงทางอาหาร ลดความเสี่ยงเรื่องภัยพิบัติ

- มีสภาวะการจัดการบางอย่างที่ต้องได้อย่างเสียอย่างเมื่อลงมือทำตัวอย่างเช่น พื้นที่ลุ่มน้ำกับหน่วยของการบริหารจัดการ ระยะเวลาที่สั้นหรือระยะเวลาที่ยาวนานจนเกินไปก็มีผลต่อการวางแผนในการปรับตัว ซึ่งมันเป็นสิ่งที่ได้ อย่างเสียอย่างและควรระวัง

- บ่อยครั้งคนยากจนเป็นกลุ่มคนที่เปราะบางและเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชุมชนนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มในการจัดการตนเองมากกว่าที่จะเป็นรับคำปรึกษาเพียงอย่างเดียว

- ทั้งแนวคิดของฐานคิดบนระบบนิเวศกับการปรับตัวของชุมชน เป็นแนวคิดที่เน้นการทำงานแบบล่างขึ้นบน แต่ปัญหาที่พบที่สำคัญจะทำอย่างไรถึงจะทำให้มันเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงไม่ละเลยในเรื่องของระบบนิเวศ

- เครื่องมือและกรอบของการทำงานในปัจจุบันสำหรับการตรวจสอบและประเมินผลนั้นไม่เพียงพอสำหรับการทำงานในเรื่องของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

- แนวคิดบนฐานคิดของระบบนิเวศ ได้นำเสนออยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบ 4 อย่างที่สำคัญคือ การสร้างบริบทของการปรับตัว เลือกลงตัวเลือกของแนวคิดการปรับตัว ตัดสินใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง และปรับเข้ากับการทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการบูรณาการแนวคิดของฐานคิดบนระบบนิเวศกับการปรับตัวของชุมชน โดยใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่สำคัญของชุมชน

กล่าวคือ การนำแนวคิดเรื่องระบบนิเวศมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดของการปรับตัวของชุมชนนั้น ตั้งอยู่บนฐานคิดของนักวิชาการที่ได้นำเสนอในเรื่องของการนำวิธีการศึกษาบนฐานคิดของระบบนิเวศมาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่าง Gabriel Kulwaum (2013, cite in Reid et al., 2013: 29) ที่มองว่าระบบนิเวศกับการดำรงชีวิตของผู้คนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรแยกออกจากกัน การศึกษาในเรื่องของการปรับตัวของชุมชนจึงเป็นการศึกษาที่เน้นให้ชุมชนได้เข้ามาร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง ไม่ใช่ตัวรัฐบาลเป็นผู้ออกแบบให้ แนวคิดของการปรับตัวของชุมชนเชิงนิเวศเมื่อถูกนำเสนออย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอนแล้วจึงควรนำเอามาผนวกกับเรื่องของการบริหารทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน (commons governance) แรกเริ่มเดิมทีเป็นแนวคิดของพวกนักนิเวศสังคมนิยมที่เสนอว่า ระบอบกรรมสิทธิ์ต้องเป็นสมบัติของส่วนรวม บริหารจัดการโดยชุมชน บนพื้นฐานของประชาธิปไตย รากหญ้า ผสมผสานกับหลักการแห่งความยั่งยืนของธรรมชาติ ซึ่งนักคิดคนสำคัญที่นำเสนอแนวคิดดังกล่าวคือ E. Ostrom (อ้างถึงใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2556) เสนอหลักการจัดการทรัพยากรนั้นนั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะของการจัดการทรัพยากรบนจะต้องสร้างเศรษฐกิจสีเขียว ที่มีฐานมาจากชุมชนท้องถิ่นรากหญ้า มีหลักการของการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนนั้นจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 อย่างดังนี้

- พื้นที่สาธารณะในชุมชน (commons-public Sphere)
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (collective action)

- ชุมชน (community)

- สิทธิในการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกต้องชอบธรรมโดยชุมชน common-pool property rights

ในการจัดการทรัพยากรร่วมกันท่ามกลางยุคของสภาวะโลกร้อนนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกฝ่ายซึ่ง E.Ostrom ได้นำเสนอหลักสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมอย่างยั่งยืนยาวนานจะต้องประกอบไปด้วยเรื่องดังต่อไปนี้ (กุลวดี แก่นสันติสุขมงคล, 2555: 5)

- ตัวทรัพยากรและสมาชิกผู้ใช้ทรัพยากรต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน

- กฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรที่กำหนดเวลา สถานที่ เทคโนโลยี และปริมาณเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวทรัพยากร ต้องมีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ในด้านการจัดการเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร

- สมาชิกชุมชนผู้ใช้ทรัพยากร มีส่วนร่วมในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎเกณฑ์ในการดำเนินการจัดสรรทรัพยากร

- ผู้ตรวจสอบและประเมินผลของสภาพของทรัพยากร และพฤติกรรมของผู้ใช้ทรัพยากรต้องเป็นผู้ที่สมาชิกชุมชนให้การยอมรับ หรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

- ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรจะถูกลงโทษอย่างเหมาะสมเป็นลำดับขั้นตามลำดับความผิด จากสมาชิกชุมชน หรือ ผู้ที่ได้รับให้ทำหน้าที่ควบคุมลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือจากทั้งสองฝ่าย

- สมาชิกชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรสามารถเข้าถึงกลไกในการจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้ทรัพยากรกันเอง และระหว่างผู้ใช้ทรัพยากร และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ โดยมีต้นทุนการจัดการความขัดแย้งต่ำ

- สิทธิของผู้ใช้ทรัพยากรในการสร้างองค์กร สถาบัน ในการจัดการทรัพยากรของตนเองต้องไม่ถูกแทรกแซงจากหน่วยงานรัฐภายนอก

- ในกรณีที่ระบบการจัดการทรัพยากรร่วม เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่ใหญ่กว่า การเก็บเกี่ยวทรัพยากร การติดตามตรวจสอบ การควบคุมลงโทษ

การจัดการแก้ปัญหาความขัดแย้ง รวมถึงการปกครองตนเองโดยชุมชน ต้องเป็นไปอย่างเชื่อมโยงกันเป็นระดับชั้น ในโครงข่ายของระบบการจัดการทรัพยากรที่ใหญ่กว่า เช่น การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ หรือการเชื่อมโยงกับระบบการจัดการทรัพยากรของรัฐ หรือภาคอื่น ๆ ในระดับที่ใหญ่กว่าชุมชน

กล่าวได้ว่าแนวคิดการบริหารจัดการสีเขียวของ E. Ostrom นั้นขาดมุมมองในด้านของการวิพากษ์ และมองชุมชนในฐานะของการมองโลกในแง่ดีจนเกินไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมุมมองในด้านของความขัดแย้งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำการวิเคราะห์วิพากษ์อย่างถี่ถ้วนเนื่องจากไม่มีทางเป็นไปได้ที่ชุมชนจะร่วมมือ โดยปราศจากความขัดแย้ง ดังนั้นผู้เขียนจึงนำมุมมองของ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2556) ที่เพิ่มมุมมองของแนวคิดในด้านการบริหารจัดการชุมชนในเรื่องของประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า ซึ่งเน้นการจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถนำทฤษฎีว่าชุมชนมีการจัดการตนเองมากน้อยขนาดไหน ชุมชนให้ความสำคัญในการจัดการชุมชนที่จะพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาวะโลกอันอย่างไร รวมถึงมุมมองในด้านของความขัดแย้งที่ต้องทำการวิเคราะห์หรืออย่างจริงจัง และครอบคลุมในการศึกษาชุมชนดังนี้

- 1) วิถีวิทยา : ความสัมพันธ์ระหว่างนิเวศวิทยาวัฒนธรรมกับเศรษฐศาสตร์สีเขียว (ecological economics /green economics) เป็นอย่างไร
- 2) วิเคราะห์ภาพรวมของกิจกรรมสีเขียวของชุมชนและการปฏิสัมพันธ์ของเครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชน (ทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ)
- 3) วิเคราะห์เจาะลึกดูว่า ชุมชนมีระบบบริหารจัดการภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวแบบไหน (green governance) โดยเน้นเรื่องความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ว่าเป็นไปได้อย่างไร เพื่อดูว่า ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน/น้ำ/ป่า) อย่างยั่งยืนได้ระดับไหน ในที่นี้ อาจเน้นพื้นที่วิจัยในเขตชลประทานของลุ่มน้ำหรือพื้นที่ที่ชุมชนจัดการตนเอง (น้ำ/แม่น้ำ/ลำธาร/ห้วย/บึง เป็นทรัพยากรประเภท CPR Common Pool Resources ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้)
- 4) การวิเคราะห์จะรวมถึงเสียงวิพากษ์จากท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ ว่ามีความเป็นธรรมหรือไม่

5) เศรษฐกิจสีเขียวเกี่ยวกับประชาธิปไตยรากหญ้าเป็นมิติที่สำคัญของ E.Ostrom ที่เน้นเรื่องการบริหารจัดการตนเอง (self-governance) เราจะดูว่าการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชนเป็นไปอย่างไรในระดับไหน รัฐหรือทุนนิยมเข้ามาแทรกแซงมากน้อยแค่ไหน และรัฐเข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการของชุมชนสีเขียวในรูปแบบไหนบ้าง

6) ในแบบจำลองต้องให้ความสำคัญแก่มิติวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมาก (เรื่องโลกทัศน์ธรรมชาติ ค่านิยม ทศนคติ ภูมิปัญญาพื้นบ้านและความรู้ภูมินิเวศท้องถิ่นของชาวชุมชน ดังนั้นการวิจัยของเราต้องครอบคลุมเรื่องดังกล่าวและต้องเจาะลึกปรากฏการณ์ที่เรียกว่า กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเศรษฐกิจสีเขียว โดยเน้นการเรียนรู้ที่มาจาก 3 แหล่ง ประสบการณ์จากการทดลองสีเขียว การเรียนรู้จากธรรมชาติ (ปรัชญาเกษตรกรรมธรรมชาติ) และภูมิปัญญาท้องถิ่น

กล่าวได้ว่าถึงแม้แนวคิดดังกล่าวจะผ่านการพิจารณาทุกมุมมองในการบริหารจัดการชุมชน แต่ในสังคมปัจจุบันเป็นสิ่งที่เราต้องมาวิเคราะห์ถึงความเป็นชุมชนว่ายังมีอยู่หรือไม่ นอกจากนี้ในส่วนของจัดการท้องถิ่น ความสมัครสมานของท้องถิ่นที่จะใช้ในการจัดการชุมชนบนฐานของประชาธิปไตยรากหญ้านั้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด เพราะในปัจจุบันการพัฒนามาบนฐานของทุนนิยมได้เข้าไปปรับเปลี่ยนความคิดของคนในชุมชนให้คิดถึงเรื่องส่วนตัวมากขึ้นกว่าเรื่องสาธารณะ โดยข้อเสนอในการศึกษาการปรับตัวเชิงนิเวศในชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงินนั้น ผู้เขียนจะนำเสนอในหัวข้อต่อไปดังนี้

3. ข้อเสนอในการศึกษาชุมชนตามแนวคิด การปรับตัวในชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน เพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

สำหรับข้อเสนอในการศึกษาชุมชนตามแนวคิด การปรับตัวในชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน เพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนนั้นควรอยู่บนฐานคิดของวิถีวิทยาในการศึกษาแบบแนวการวิจัยแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียว (green political

economy research) เป็นการศึกษาที่พยายามคิดค้นแสวงหาทิศทางใหม่ ๆ ของการสร้างชุมชนสังคมแบบจำลองใหม่ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติพร้อมกับส่งเสริมการใช้แรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยปฏิเสธแบบจำลองการพัฒนาแนวตะวันตกอย่างสิ้นเชิง แต่เน้นการพึ่งพาตนเองในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และระบบการจัดการที่ไม่เน้นการทำลายหรือส่งเสริมความรุนแรง หลักการที่สำคัญของการพัฒนาแบบระบบนิเวศน์นี้ คือ

- เป็นกระบวนการที่มุ่งสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ โดยเริ่มต้นจากความต้องการของผู้ยากไร้ที่สุด และผู้ขาดแคลนทรัพยากรมากที่สุด

- การพัฒนาแนวนิเวศ เรียกร้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม นั่นคือมีระบบวางแผนการพัฒนาที่เน้นประชาชนมีส่วนร่วม ผสมผสานเข้ากับการเคลื่อนไหวของประชาชนในระดับพื้นฐานที่ประชาชนต้องกำหนดการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง

- การพัฒนาแนวนิเวศให้ความสำคัญสูงสุดแก่เรื่องการทำตนเอง ในส่วนที่เกี่ยวกับแรงงานท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น และเทคโนโลยีระดับกลาง ทั้งนี้รวมถึงหลักการของเกษตรธรรมชาติ หรือเกษตรแนวนิเวศ (eco-farming) ซึ่งใช้ทุนน้อยและมีหน่วยการผลิตขนาดเล็ก

ดังนั้นการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียวจึงเป็นงานวิจัยที่เน้นการวิจัยแบบบูรณาการความเป็นสีเขียว เพื่อวิเคราะห์และสร้างตัวแบบ โดยการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียว มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ดังนี้

- ค้นหาข้อมูล เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศของเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงินในระดับชุมชน

- สังเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ ระบบนิเวศ ที่ชุมชนได้รับผลกระทบและจะต้องทำการแก้ไข

- มองอุปบริบททางการเมืองระดับรากหญ้าที่มีผลกระทบต่อการแก้ปัญหา

- ทำการวิเคราะห์วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่เชื่อมโยงกับวิถีการดำรงชีพของประชาชนในปัจจุบัน

- วิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการโดยชุมชน ในการแก้ปัญหา green-blue Economy ของชุมชน

- นำเสนอ แนวทางการปรับตัวของชุมชนเศรษฐกิจเขียว-น้ำเงิน ไปสู่การสร้างความมั่นคงทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของชุมชน

กล่าวได้ว่าเศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ความสำคัญกับระบบนิเวศและการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน รวมถึงการเคลื่อนไหวในเรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียวจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ในเรื่องของการเคลื่อนไหวในเรื่องของสิ่งแวดล้อมในมิติของขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้ามานำเสนอในด้านอุดมการณ์ที่ปลุกระดมผู้คนในการเข้ามาจัดการในเรื่องของสิ่งแวดล้อม รวมถึงการใช้แนวคิดดังกล่าวในการเป็นแนวทางในการศึกษาชุมชนบนฐานคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองที่เน้นการวิพากษ์ ระบบอุตสาหกรรมนิยม (industrialism) ในโลกตะวันตก ซึ่งในที่นี่รวมไปถึงระบบสังคมนิยมที่เป็นจริงด้วย โดยมองว่าทั้งทุนนิยมและสังคมนิยม แม้ว่าจะแตกต่างกันทางการเมือง แต่ทั้ง 2 ก็มีระบบอุตสาหกรรมนิยมที่ทำลายล้างสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยาการเมืองเสนอว่าการเคลื่อนไหวแนวปฏิรูปจะไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ สิ่งที่ต้องการมากกว่านั้นคือ แนวคิดแบบ “นิเวศวิทยานิยม” (ecologism) ซึ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน (radical environmentalism หรือ radical ecology) เป้าหมายสุดท้ายคือการสร้างสังคมแบบใหม่บนหลักการของนิเวศวิทยา (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2543ก: 21-22)

นอกจากนี้เศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียวสมัยใหม่ ยังมุ่งวิเคราะห์ปัญหาวิกฤติการณ์ของสิ่งแวดล้อมในประเทศที่กำลังพัฒนามากขึ้น โดยมองว่า ลัทธิบริโภคนิยม ผสมกับอุดมการณ์ที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการพัฒนาที่เน้นด้านวัตถุและสินค้า เป็นต้นตอของปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งปวง โดยปรากฏการณ์ที่นิเวศวิทยาการเมืองให้ความสนใจมากคือ เรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศอุตสาหกรรมและประเทศที่กำลังพัฒนา ทั้ง 2 กลุ่มแตกต่างกันทางด้านรายได้ประชาชาติ แต่ก็มีมลภาวะเช่นกัน ประเทศอุตสาหกรรมมีมลภาวะอันเกิดจากความร่ำรวย ประเทศที่กำลังพัฒนามีมลภาวะอันเกิดจากความยากจนรวมไปถึงมลภาวะทางการเมืองและสังคมด้วย นิเวศวิทยาการเมืองมีความเห็นว่าความทุกข์ยากของประชาชนในประเทศที่

กำลังพัฒนาเหล่านี้บางส่วนก็เกี่ยวข้องกับการซูว์ริคทรพยากรโดยประเทศตะวันตก ซึ่งสามารถเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “จักรวรรดินิยมทางนิเวศ” (ecological imperialism) ซึ่งมีอายุนานน้อยกว่าปี ในปัจจุบัน เรากำลังมีรูปแบบใหม่ของจักรวรรดินิยม นั่นคือ ประเทศตะวันตกส่งออกอุตสาหกรรมที่มีมลพิษสูงไปตั้งในประเทศที่กำลังพัฒนาทั่วโลก จนอาจกล่าวได้ว่า เรากำลังพบกับ “โลกาภิวัตน์ของมลภาวะ” (ปริชา เปี่ยมพงศ์-สานต์, 2543ข)

ดังนั้นการศึกษาวิจัยบนฐานคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียวเพื่อหาทางออกจากสถานการณ์ที่ เรียกว่า โลกาภิวัตน์ของมลภาวะ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยแบบข้ามพินสาขาวิชา ในรูปแบบของสหวิทยาการ (transdisciplinary research) โดยมีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ คือ (ปริชา เปี่ยมพงศ์-สานต์ อ้างใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559: 259)

- 1) การข้ามพินเรื่องการแบ่งแยกระหว่างสาขาวิชาการแต่เป็นการเดินไปมา ระหว่างสาขาวิชาโดยข้ามพินพรมแดนของสาขาวิชาที่มีการแบ่งงานกันทำในวงวิชาการอันไปสู่การศึกษาปัญหาที่ซับซ้อนและสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ในการเรียนรู้
- 2) การข้ามพินการแบ่งแยกระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ การที่จะข้ามพินการแบ่งแยกระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ นั้น จำเป็นจะต้องใช้แนวคิด praxis มาเป็น ฐานคิดของสหวิทยาการแบบข้ามพินสาขา praxis ในที่นี้ หมายถึง การบูรณาการระหว่างทฤษฎี (theory) การปฏิบัติ (practice) และการสรุปทเรียน (reflection)
- 3) การข้ามพินการแบ่งแยกระหว่างชุมชนวิชาการของมหาวิทยาลัยกับ ประสบการณ์ของกลุ่มประชาสังคม ดังนั้นจึงเป็นการวิจัยที่อาศัยความร่วมมือระหว่าง ฝ่ายต่าง ๆ ภายในชุมชนวิชาการและสังคมในวงกว้างจนทำให้เกิดการข้ามพินเส้นแบ่งระหว่างศาสตร์กับภูมิปัญญาพื้นบ้าน

4. บทสรุป

แนวคิดการปรับตัวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่อยู่บนฐานคิดของการปรับตัวที่ให้ความสำคัญกับโลกธรรมชาติ และสิ่งมีชีวิต ที่มองว่าการซูว์ริคทรพยากรธรรมชาติของมนุษย์

ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จากกระแสของการพัฒนาตามโลกตะวันตกนั้น ไม่เพียงแต่มนุษย์จะทำลายและขูดรีดทรัพยากรที่มนุษย์เคยเชื่อว่า ทรัพยากรธรรมชาตินั้นเป็นของมนุษย์และไม่มีขีดจำกัด ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ไม่เป็นความจริงอีกต่อไป เพราะในที่สุดการพัฒนาจากฐานคิดของการขูดรีดธรรมชาติ ก่อความไม่ยั่งยืนทางการดำรงชีพของมนุษย์ซึ่งมนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องใช้แนวคิดใหม่ ๆ และการรื้อถอนความคิดที่มุ่งพัฒนาโดยยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง และหันมาพัฒนาที่อยู่บนฐานของความยั่งยืนบนพื้นฐานของความใส่ใจธรรมชาติ เพราะในความจริงแล้ว ธรรมชาติกับมนุษย์เป็นสิ่งที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน และแนวคิดการปรับตัวเชิงนิเวศก็เป็นข้อเสนอต่อการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีจุดผสมที่เป็นข้อเสนอที่ดีในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยในการศึกษาวิจัยควรเป็นรูปแบบของการศึกษาค้นคว้าที่อยู่บนฐานคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองสีเขียว และเน้นการวิจัยแบบสหวิทยาการแบบก้าวข้ามพหุสาขาที่เน้น ความร่วมมือระหว่าง นักวิชาการ ชุมชน รวมถึงภาคส่วนต่าง ๆ ในการศึกษา และนำมาซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงที่ดี

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- กุลวดี แก่นสันติสุขมงคล. (2555). *กลไกการขับเคลื่อนการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ : กรณีศึกษาเปรียบเทียบเครือข่ายลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง และเครือข่ายลุ่มน้ำประแส จังหวัดระยอง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2550). *โครงการวิจัยประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาน้ำล้นภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งนอกระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). *เอกสารประกอบการสอนวิชา ปฏิบัติการวิจัยทางสังคม*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี .
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2558). การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจการเมืองในชุมชนชนบทและการปรับตัวของชาวนา. ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ เนื่องในวันคล้ายสถาปนาครบรอบ 49 ปี สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ ประจำปี 2558*. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2543ก). *นิเวศเศรษฐศาสตร์และนิเวศวิทยาการเมือง*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- _____ (2543ข). *สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ (2557). *เศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีสังคมวิพากษ์*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____ (2558). สหวิทยาการเพื่อความยั่งยืนทางนิเวศและความยุติธรรมทางสังคม. ใน *เอกสารประกอบการสัมมนาเผยแพร่แนวคิดหลักสูตรสหวิทยาการ* วันศุกร์ที่ 24 เมษายน 2558 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ. (2556). *เศรษฐกิจสีเขียวของชุมชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2558). เศรษฐกิจสีเขียวในชุมชนท้องถิ่นไทย: ศึกษาชุมชนท้องถิ่นแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 3 (2): 85-102.

เรืองวิทย์ ลิ้มปนาท. (2546). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชายฝั่งทะเลตะวันออกก่อน พ.ศ. 2525*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ไอฟาร์ ถิ่นบางเตียว. (2559). จังหวัดระยอง: จากเศรษฐกิจชุมชนถึงทุนนิยมโลกาภิวัตน์. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 2 (1): 47-71.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Reid, H. et al. (eds.). (2013). Community based adaptation: Mainstreaming CBA into national and local planning. In *Conference proceedings: 7th international conference*, Dhaka, Bangladesh. London: IIED/BCAS.